

Rosa Rietkerk en Dick vd Wateren.

De druk op scholen en docenten om beter te presteren wordt de laatste jaren steeds groter. Kranten publiceren lijstjes met 'beste' en 'slechtste' scholen en staatssecretaris Dekker zou het liefst scholen willen afrekenen op hun 'toegevoegde waarde'. De angst om slecht te presteren brengt scholen er soms toe afscheid te nemen van alternatieve onderwijsvormen, de regels aan te scherpen en zelfs een grotere nadruk te leggen op de 'kernvakken' wiskunde, talen en economie ten koste van de kunst- en cultuurvakken. Toen ik hier voor het eerst kwam, viel me meteen op dat overal in school leerlingen in groepjes aan het werk waren. Niet alleen in de lokalen, maar overal in de hal en in de gangen werkten leerlingen op hun laptops samen aan opdrachten. Nergens zag ik docenten orde houden of opletten of er wel echt werd gewerkt. Die ontspannen en vrije sfeer was het eerste dat mij opviel. Tijdens de rondleiding van Rosa door de school leerde ik meer.

Pleion

Het Vathorst

College is een van twaalf scholen aangesloten bij Pleion, Platform Eigentijds Onderwijs. Pleionscholen werken vanuit de filosofie dat *'... leren iets is wat je samen doet. Leerlingen worden aangemoedigd om niet alleen passief kennis tot zich te nemen, maar om zelf na te denken over wat ze willen leren, waar ze goed in zijn en op welke gebieden ze zich nog kunnen ontwikkelen. Pleionscholen hebben zich bij dit platform aangesloten om van elkaar te leren door kennis en ervaring te delen.'*

Mooie idealen, maar we willen natuurlijk weten hoe die in de praktijk uitpakken.

Het Vathorst College is gehuisvest in een ruim en modern gebouw, dat het deelt met een sporthal, een kinderdagverblijf, een openbare bibliotheek en cultuurcentrum Scholen

in de Kunst. Het professioneel uitgeruste theater en de dans-, muziek- en dramastudio's worden overdag ook door de school gebruikt.

Rector Elly Loman legt uit welke pijlers het Vathorst College bijzonder maken. 'Kunst en cultuur, zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid, thematisch onderwijs en digitale organisatie. In het eerste leerjaar hebben leerlingen vier kunstvakken: muziek, dans, drama en beeldend, dus bijna elke dag anderhalf uur kunstonderwijs. In de volgende twee jaar gaat daar jaarlijks een kunstvak af.

De school is verdeeld in een aantal leerhuizen, die de thuisbasis zijn voor de klassen. Vier klassen delen elk een leerhuis, waar op hetzelfde moment door vier docenten lesgegeven kan worden. De leerhuizen zijn ruim genoeg, zodat de klassen elkaar niet storen. Voor instructie en toetsen zijn er afzonderlijke lokalen. Ook kunnen leerlingen die in stilte willen werken zich terugtrekken. Voor de science- en kunstvakken zijn aparte leerhuizen en studio's.

Elke schooldag begint met een half uur mentoraat, in de onderbouw vaak verzorgd door bovenbouwleerlingen die opgeleid zijn als juniormentor. Elk lesblok van anderhalf uur begint met een korte instructie waarna de leerlingen zelfstandig aan de slag gaan. Het schooljaar is verdeeld in perioden van zes weken, waarin aan een thema vanuit verschillende vakken wordt gewerkt. Alle leerlingen hebben hun eigen laptop.

Boeken worden weinig gebruikt en het lesmateriaal, dat door de docenten is ontwikkeld, staat op de elektronische leeromgeving. De natuurkundedocenten hebben een methode ontwikkeld voor drie niveaus. Het A-niveau is de basis die iedereen moet beheersen. B en C zijn hogere niveaus voor leerlingen die een N-profiel kiezen in de bovenbouw.'

Kunst

Kunstonderwijs is hier niet iets 'voor erbij', zoals op veel scholen. De hele school draait om kunst en alle leerlingen doen mee aan de voorstellingen die in de loop van het jaar worden georganiseerd. Leerlingen noemen creativiteit en kunst, naast de grote mate van vrijheid en zelfstandigheid die ze krijgen, als reden om voor het Vathorst College te kiezen.

Autonomie is

Er bestaan scholen die hun eigen antwoord vinden op de heersende afrekencultuur. Het Vathorst College in Amersfoort is zo'n school. Onlangs bezocht Dick van der Wateren de school en was direct onder de indruk van wat hij er zag. Zijn verslag schreef hij samen met 5-havo-leerling Rosa Rietkerk.

DOOR DICK VAN DER WATEREN EN ROSA RIETKERK

*Die ontspannen en
vrije sfeer was het
eerste dat mij opviel.*

het sleutelwoord

Mijn gids voor deze dag en mede-auteur van dit artikel, Rosa Rietkerk uit havo 5: 'De voordelen van veel kunstonderwijs zijn naar mijn idee erg divers. Omdat je al zo vroeg begint met kunstvakken, waarbij samenwerking en zelfontplooiing centraal staan, denk ik dat je houding anders wordt en de verhouding tussen leerlingen onderling ook. Je moet je al vrij snel erg kwetsbaar durven opstellen. Daarnaast vind ik het ook een groot voordeel dat je vooral in je bovenbouwjaren op een andere manier bezig bent. Fysiek in plaats van theoretisch, het is een fijne afwisseling tussen het vele stilzitten.' Anne Bos, conrector en dansdocent: 'Kunst stimuleert onderzoekend denken. Leerlingen zijn al in klas 1 intensief met kunstvakken bezig, vier vakken à 1,5 uur per week, en dat merken we op een positieve manier ook bij de andere vakken. Leerlingen zijn daardoor nieuwsgierig en creatief.' De leerlingen aan wie ik dit voorleg bevestigen het. Een groepje vmbo-t-leerlingen vertelt dat ze gemotiveerd zijn om op onderzoek uit te gaan en oplossingen te bedenken voor problemen en vragen.

Autonomie

Het vertrouwen in de leerlingen, de grote zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid, maken hen autonoom en opvallend zelfbewust. Bijna iedereen kan een goed verhaal vertellen over de school en waarom die voor hem of haar een ideale plek is om te leren. Je krijgt antwoorden als: 'Je mag hier zijn wie je bent', 'Respect voor elkaar', 'Creativiteit', 'Je hebt hier een grote eigen verantwoordelijkheid', 'Ik leer hier plannen', 'Je mag fouten maken'. Dit is waarvoor ze deze school hebben gekozen. En het werkt voor hen. Vergeleken met jaargenoten van andere scholen zijn oud-Vathorstleerlingen een stuk zelfstandiger als ze aan een voortgezette opleiding beginnen.

Orde in de klas, te laat komen of spijbelen lijken hier nauwelijks een probleem. Een paar stoere jongens uit 3-vmbo vertelden me dat het niet in hen opkwam om te laat te komen: 'Dan mis je het belangrijkste deel van de les, de instructie. Wij vinden het fijn om te leren hier op school, dus waarom zou je dan een les overslaan?'

In de loop van de onderbouw wennen leerlingen eraan dat het hun eigen probleem is - en niet de verantwoordelijkheid van de docent - wanneer ze te laat beginnen met een opdracht of te weinig tijd besteden aan een toets.

Rosa Rietkerk: 'Ik zie leraren op het Vathorst vooral als coaches die je helpen en je indien nodig wijzen op fouten. Wat ik daarnaast ook erg leuk vind om te zien is dat alle leraren enorm verschillend zijn en dit ook terug laten komen in hun manier van lesgeven. De ene leraar is wat meer van de regeltjes, de ander laat je weer enorm los als het om deadlines etc. gaat. Mijn medeleerlingen en ik zien dit niet als iets negatiefs maar juist als iets fijns. Je ervaart hierdoor de verschillende voor- en

nadelen van de manier van werken per leraar. Daarbij kunnen we, doordat de school relatief klein is en je vaak dezelfde leraren hebt, ook altijd bij een andere vakdocent aankloppen. Als we de eigen vakdocent bijvoorbeeld chaotisch vinden uitleggen of eenvoudigweg omdat hij even niet aanwezig is.'

Een leraar Engels vertelde me dat hij wat eerder dan zijn collega geneigd is in te grijpen als een leerling dreigt een deadline niet te halen. Die collega geeft zijn leerlingen meer vrijheid om fouten te maken en zelf te ontdekken waardoor het mis ging. Andere docenten leveren echt een aanpak op maat. Rosa's wiskundelocente bijvoorbeeld laat haar volledig vrij om haar werk te plannen, terwijl een klasgenote van haar vraagt om een wat strakkere begeleiding. En die krijgt ze dan ook. Het zou ideaal zijn als leerlingen nog meer konden kiezen bij wie ze de lessen volgen.

Rosa Rietkerk: 'Leerlingen hebben op het Vathorst College weinig huiswerk. Aan het begin van een periode wordt er per vak verteld wat je aan het einde van het thema af moet hebben. Ben je aan het einde van de periode en je hebt amper wiskunde gemaakt, dan heb je huiswerk. Als je dit goed inplant zou dit niet nodig moeten zijn. Dit verschilt echter wel een beetje per leerlaag, in de onderbouw heb je meer vakken en ben je vaak iets minder vertrouwd met het plannen. Naar mijn idee komen onderbouwleerlingen vaker in de situatie dat ze huiswerk moeten maken dan bovenbouwleerlingen. In de onderbouw heb je minder vrijheid omdat je nog moet leren daar goed mee om te gaan. Als bovenbouwer kun je vaker zelf bepalen aan welke opdracht je gaat werken en als onderbouwer moet je echt de lessen volgen en mag je bijvoorbeeld tijdens wiskunde ook niet aan Engels werken. En de onderbouwers krijgen meer instructies.'

Voor docenten heeft deze aanpak ook grote voordelen. Wanneer je als docent vertrouwen hebt in je leerlingen en hen autonoom laat zijn, zijn ze gemotiveerd en gaan zelfstandig aan de slag. Je lessen zijn een stuk meer ontspannen. Zaken als orde houden, bijhouden wie zijn huiswerk niet heeft gemaakt of zijn boeken niet bij zich heeft, spelen hier niet of nauwelijks een rol.

Dat komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Vanaf het eerste leerjaar moet je leerlingen begeleiden in het goed omgaan met de verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Dat kan alleen wanneer fouten worden verwelkomd als leermomenten en er geen straffen staan op bijvoorbeeld het niet halen van een deadline. In de loop van de onderbouw wennen leerlingen eraan dat het hun eigen probleem is - en niet de verantwoordelijkheid van de docent - wanneer ze te laat beginnen met een opdracht of te weinig tijd besteden aan een toets.

Vergelijking met 'gewone' scholen

Rosa is in de derde op het Vathorst gekomen. 'Daarvoor zat ik op een meer traditionele school. Daardoor ben ik me er meer bewust van hoeveel vrijheden je hier krijgt. Misschien waardeer ik deze vrijheid wel meer omdat ik weet dat het ook heel anders kan. Op het Vathorst College wordt uitgegaan van het positieve en op mijn oude school was dat meer het negatieve. De dingen die een leerling wel kan staan hier centraal, niet de dingen die een leerling (nog) niet kan.'

'Een ding waar ik als instromer wel een beetje aan moest wennen was de 'nieuwigheid' van het systeem, alles op het Vathorst College is nog volop in ontwikkeling. De regels, de

werkwijze en de verhouding leraar-leerling. Vooral het feit dat de manier van verwerking van de lesstof continu in ontwikkeling is vond ik in het begin wel een beetje lastig. Ik begon economie aan het begin van het jaar door uit een boek te werken, gaandeweg werd dat een website. Dat omschakelen was soms wel wat lastig.

D: De leerlingen die ik sprak vonden het heel grappig om te horen dat er scholen zijn waar je straf krijgt als je te laat komt, je boeken vergeet of je huiswerk niet maakt. "Je komt er vanzelf wel achter als je niet op tijd klaar bent met een opdracht. Je mag hier van je fouten leren. En anders heb je een gesprek met de teamleider waarin je samen kijkt hoe je het anders aan kunt pakken."

Niet alles van de Vathorstaankpak kan op andere scholen worden overgenomen. Scholen waarbij de kunstvakken een minder prominente rol spelen zullen hun eigen antwoord moeten vinden op de lage motivatie van scholieren, die de Onderwijsinspectie onlangs vaststelde. Ook de ruime opzet van het schoolgebouw en de professionele kunststudio's geven het Vathorst een voorsprong. Maar ook in een oud schoolgebouw en kleine lokalen kun je de essentie van dit soort onderwijs vormgeven. Het sleutelwoord is autonomie.

Niets staat een school of docent in de weg om leerlingen te helpen zich als autonome mensen te ontwikkelen. Het is uit onderzoek allang bekend dat autonomie de belangrijkste factor is die leerlingen motiveert. Lees bijvoorbeeld Deci & Ryan. Straffen helpt niet, is de ervaring. Dat demotiveert alleen maar. Boek vergeten? Los het zelf op. Werk samen met je klasgenoot, kopieer een paar bladzijden, of pak een boek uit de kast. Huiswerk niet gemaakt? Had je het nodig? Nee? Prima dan. Had je het wel nodig? Niet zo handig. Hoe ga je dat oplossen?

Dit soort onderwijs stelt wel hoge eisen aan de docenten. Je moet inhoudelijk, didactisch en pedagogisch sterk in je schoenen staan. Daar staat tegenover dat de docenten die we spraken tevreden zijn en trots op hun werk.

Dick van der Wateren is docent natuurkunde en nl&t op het Eerste Christelijk Lyceum in Haarlem. Hij schrijft over onderwijs op dickvanderwateren.nl, onderzoekonderwijs.net, didactiefonline.nl, hetkind.org en onderwijscooperatie.nl.

Rosa Rietkerk zit in de eindexamenklas 5-havo. Zij heeft in 2013 een half jaar meegedaan met School at Sea, waarbij ze op een groot zeilschip naar de Cariben en Azoren voer. Na haar eindexamen wil ze international public management studeren.